

ЗАНЯТТЯ 18. ГРОМАДА

Аркуш 11

Занурення

Вправа 1. Мовчазне споглядання. Футбольне поле відкриттів

Дії вчителя/вчительки:

- Показати аркуш малюнку учнівству
- Запропонувати кілька хвилин просто дивитися, не говорячи нічого
- Створити спокійну атмосферу: "Зараз ми просто подивимося на цей аркуш. Немає потреби щось казати або розуміти — просто спостерігаємо"

Дії учнівства:

- Мовчки розглядають аркуш
- Помічають деталі, кольори, написи
- Дозволяють собі просто бути з образом

Орієнтовні відповіді:

- Тиша та зосередженість
- Можливі легкі посмішки при розглядуванні футболістів
- Деякі діти можуть показувати жестами на цікаві деталі
- Природна цікавість до футбольної тематики

Вправа 2. Перше враження. Що кличе тебе?

Дії вчителя/вчительки:

- "Що першим привернуло твою увагу на цьому аркуші?"
- "Якщо б ти міг / могла увійти в цей малюнок, де б ти опинився / опинилася?"
- Приймати всі відповіді без коментарів
- Записувати ключові слова на дошці
- На аркуші є підказка Щ від Алефтини. На занятті можна нею скористуватися або також обговорити наступного заняття.

Дії учнівства:

- Діляться першими враженнями
- Називають деталі, що їх зацікавили
- Можуть показувати на конкретні місця на аркуші

Орієнтовні відповіді:

- "Мене здивувала собака біля футболістів"
- "Цікаво, чому слово ГРОМАДА написано у квадратах"
- "Я б хотів/хотіла пограти з цими футболістами"
- "Мене спантеличило питання про президента"
- "Я помітив/помітила емблему ФК Одеса"
- "Чому тут і футбол, і політика разом?"
- "Цікаві порожні коробочки для відповідей"

Вправа 3. Звукове дослідження. Які звуки живуть тут?

Дії вчителя/вчительки:

- "Закрийте очі та уявіть, які звуки ви чуєте в цьому малюнку?"
- "Що кричать уболівальники? Як звучить удар по м'ячу?"
- "А які звуки може видавати громада?"
- Заохочувати до звуконаслідування

Дії учнівства:

- Закривають очі та уявляють звуки
- Можуть імітувати звуки м'яча, кроків, голосів
- Діляться звуковими асоціаціями

Орієнтовні відповіді:

- Звуки ударів м'яча, свистка судді
- Крики уболівальників і футболістів
- Гавкання собаки
- Гул розмов у натовпі
- Звуки музики на стадіоні
- Аплодисменти або невдоволення
- Кроки людей, що йдуть разом

Дослідження

Вправа 4. Візуальне мислення. Що ти бачиш?

Дії вчителя/вчительки:

- "Що ти бачиш на цьому аркуші?" (без інтерпретацій)
- "Що тут відбувається?"
- "Що дає тобі можливість так думати?"
- Записувати спостереження без оцінювання

Дії учнівства:

- Описують конкретні візуальні елементи
- Розповідають про зв'язки між об'єктами
- Обґрунтовують свої спостереження

Орієнтовні відповіді:

- "Я бачу слово ГРОМАДА, написане вертикально у квадратах"
- "Тут є футболісти в смугастих формах"
- "Є м'яч і герб якогось клубу"
- "Собака стоїть поруч з людьми"
- "Написано багато питань про громаду та президента"
- "Є порожні місця, де треба щось написати"
- "Один футболіст тримає щось у руках"
- "Люди ніби стоять разом, як команда"

Вправа 5. Читання тексту. Таємні послання

Дії вчителя/вчительки:

- "Прочитаймо всі написи на аркуші"
- "Яке питання здалося найцікавішим?"
- "Що означає завдання "Знайди 2 слова"?"
- "Які слова пов'язані між собою?"

Дії учнівства:

- Читають написи вголос по черзі
- Знаходять слова ГРОМАДА та ГРОМАДЯНСТВО
- Обговорюють питання з аркуша

Орієнтовні відповіді:

- "ГРОМАДА і ГРОМАДЯНСТВО — ось ці два слова!"
- "Цікаво, чи футбольний клуб справді громада"
- "Важке питання про президента та людину"
- "Не знаю, що мені не подобається в громаді"
- "Питання змушують замислитися"
- "Слова схожі, але різні"

Вправа 6. Метафоричне дослідження. Громада як...

Дії вчителя/вчительки:

- "Якби громада була погодою, то якою?"
- "На яку тварину схожа футбольна команда?"
- "Якого кольору твоя шкільна громада?"

- "Який смак має гарна громада?"
- Заохочувати незвичайні асоціації

Дії учнівства:

- Створюють метафори та асоціації
- Пояснюють свої образи
- Розвивають творчі порівняння

Орієнтовні відповіді:

- "Громада як сонячний день — тепло і світло"
- "Футбольна команда як зграя вовків — разом сильніші"
- "Шкільна громада зеленого кольору — як весна"
- "Гарна громада смакує як мамин пиріг"
- "Громада як оркестр — кожен грає свою партію"
- "Погана громада як дощ зі снігом — незручно"

Вправа 7. Філософські питання допитливої дитини. А що якщо?

Дії вчителя/вчительки:

- Ставити "дитячі" філософські питання
- "А чи є громада в мурах? А у птахів?"
- "Що було б, якби всі люди жили поодиночі?"
- "Чи може бути громада з однієї людини?"
- "А чи можуть роботи створити громаду?"

Дії учнівства:

- Роздумують над незвичайними питаннями
- Пропонують свої теорії та пояснення
- Ставлять власні філософські питання

Орієнтовні відповіді:

- "У мурах є громада — мурашник! Вони працюють разом"
- "Птахи теж живуть зграями, особливо взимку"
- "Якби всі жили поодиночі, було б дуже сумно"
- "Громада з однієї людини — це сумно, але інколи буває"
- "Роботи можуть працювати разом, але чи відчувають вони?"
- "А чи може громада існувати в інтернеті?"
- "Чи є громада в зірок на небі?"

Вправа 8. Особистісні зв'язки. Мої громади

Дії вчителя/вчительки:

- "До яких громад ти належиш?"
- "Де ти відчуваєш себе частиною команди?"
- "Коли ти востаннє допомагав/допомагала своїй громаді?"
- "Що робить громаду приємною для тебе?"
- Давати альтернативи для інтровертних дітей

Дії учнівства:

- Розповідають про свої громади (клас, сім'я, друзі)
- Діляться досвідом співпраці
- Можуть обрати мовчання, якщо некомфортно

Орієнтовні відповіді:

- "Я належу до класу, сім'ї, футбольної команди"
- "В танцювальному гуртку відчуваю себе частиною"
- "Допомагав прибирати подвір'я з сусідами"
- "Приємно, коли всі допомагають один одному"
- "Іноді важко бути в громаді — багато правил"
- "Мені подобається, коли мене слухають в групі"
- "Важко, коли переїжджаєш і треба знаходити нову громаду"

Вправа 9. Філософське дослідження. Президент чи Людина — хто важливіший?

Дії педагога/педагогині:

- Повернутися до питання з аркуша: "Хто найважливіший в країні — Президент чи Людина?"
- "Це питання, над яким думають навіть дорослі. Пошукаймо відповіді разом"
- Записати на дошці два стовпчики: "Президент" та "Людина"
- "Спочатку подумаємо, що може робити Президент, що не може звичайна людина?"

Дії учнівства:

- Обговорюють функції та можливості президента
- Порівнюють з можливостями звичайної людини
- Працюють в парах або малих групах
- Формують власні думки про важливість

Орієнтовні відповіді:

- "Президент може приймати закони, а людина — ні"
- "Але людина може допомагати сусідам кожен день"
- "Президент керує країною — це дуже важливо"
- "А що, якби не було звичайних людей — лікарів, вчителів?"

- "Президент теж людина, тільки з особливою роботою"
- "Люди обирають президента — значить вони важливіші"
- "Без людей не було б країни"

Поглиблене обговорення:

Дії педагога/педагогині:

- "А тепер подумаймо глибше. Що було б, якби зник один президент? А що, якби зникла одна людина?"
- "Чи може президент існувати без людей? А люди без президента?"
- "Кого більше у світі: президентів чи звичайних людей?"
- Заохочувати до роздумів, а не пошуку "правильної" відповіді

Дії учнівства:

- Роздумують над гіпотетичними ситуаціями
- Порівнюють вплив одного президента та однієї людини
- Обговорюють взаємозалежність влади та народу

Орієнтовні відповіді:

- "Якщо зникне один президент, оберуть нового"
- "А якщо зникне мама або лікар, їх ніхто не замінить"
- "Президент без людей — це не президент"
- "Але люди можуть жити без президента, як у старовину"
- "Може, вони однаково важливі, але по-різному?"
- "Президент важливий для всієї країни, а кожна людина — для своєї родини"

Творче завдання "А що якщо?":

Дії педагога/педагогині:

- Запропонувати уявити альтернативні ситуації
- "Уявіть країну, де кожен день обирають нового президента"
- "А тепер країну, де президент вирішує, що їсти на сніданок кожній людині"
- "Як би ви організували країну, щоб і президент, і кожна людина були важливими?"

Дії учнівства:

- Фантазують про різні моделі управління
- Створюють власні ідеї про баланс влади
- Малюють або описують свою "ідеальну країну"

Орієнтовні відповіді:

- "Якби кожен день новий президент — це був би хаос"
- "А якби президент вирішував про сніданок — це було б дивно"

- "Може, президент має вирішувати великі питання, а люди — маленькі?"
- "У моїй країні президент питає би людей перед кожним рішенням?"
- "А що, якби всі по черзі були президентами?"

Творчість

Вправа 10. Варіанти творчих завдань

Варіант А. Артпроект "Карта моїх громад"

Створи карту всіх громад, до яких ти належиш. Можеш використовувати символи, кольори, слова. Покажи, як ці громади пов'язані між собою.

Варіант Б. Театральна мініатюра "Громада вирішує"

Об'єднайтеся у групи по 3-4 особи. Придумайте сценку про громаду, яка вирішує важливу проблему. Покажіть, як різні думки можуть стати спільним рішенням.

Варіант В. Письмовий проєкт "Конституція ідеальної громади"

Уяви, що ти створюєш нову громаду. Які правила б ти встановив/встановила? Як би люди приймали рішення?

Варіант Г. Цифровий проєкт "Голосування у класі"

Організувати мініголосування з реальних питань класу. Як ми можемо покращити наш клас як громаду? Записувати пропозиції та проводити таємне голосування. Обговорити результати

Рефлексія

Вправа 11. Особиста рефлексія. Мій внутрішній голос

Дії вчителя/вчительки:

- "Хвилинка тиші для розмови з собою"
- "Що нового ти дізнався/дізналася про громади?"
- "Які питання з'явилися у тебе після цього заняття?"

Дії учнівства:

- Тихо роздумують про заняття

- Можуть записати думки в зошит
- Готуються до спільного обговорення

Орієнтовні рефлексії:

- Розуміння складності громадських відносин
- Питання про власну роль у громаді
- Здивування різноманітністю думок

Вправа 12. Спільне коло. Скарбничка відкриттів

Дії вчителя/вчительки:

- "Хто хоче поділитися одним відкриттям про громади?"
- "Можна сказати одне слово, речення або розповісти історію"
- Підтримувати принцип добровільності

Дії учнівства:

- Добровільно діляться відкриттями
- Слухають один одного
- Можуть подякувати за цікаві думки

Орієнтовні відповіді:

- "Громада — це складно, але важливо"
- "Не думав, що у тварин теж є громади"
- "Зрозумів, що я належу до багатьох громад"
- "Цікаво, що всі по-різному бачать громаду"
- "Питання про президента досі обдумую"

Вправа 13. Валізка додому. Експерименти з громадськістю

Дії вчителя/вчительки:

- Запропонувати різні експерименти на вибір
- "Оберіть те, що вам цікаво спробувати"
- "Це не домашнє завдання — це запрошення до досліджень"
- Пояснити, що можна адаптувати під себе

Варіанти експериментів:

Сімейні дослідження:

- Створи сімейне дерево громад: спортивні клуби, робочі колективи, сусідські спільноти
- Дізнайся, як ваша сім'я приймає спільні рішення

Цифрові експерименти:

- Створи опитування для друзів: "Що робить громаду дружньою?"
- Знайди в інтернеті незвичайні громади (наприклад, колекціонери чогось особливого)

Дослідницькі місії:

- Дізнайся історію створення твоєї школи
- Організуй мініголосування серед друзів з будь-якого питання

Філософські експерименти:

- Один день намагайся помічати всі громади навколо (у магазині, транспорті, парку)
- Придумай 5 питань про громади

Творчі практики:

- Намалюй комікс про пригоди громади (можуть бути тварини, роботи, інопланетяни)
- Зberi колекцію символів різних громад (логотипи, емблеми, відзнаки)

МЕТОДИЧНІ КОМЕНТАРІ

Для 9-11 років

- Фокусуватися на конкретних, знайомих громадах (клас, сім'я, спортивна команда)
- Використовувати більше ігрових елементів та рольових завдань
- Пропонувати простіші творчі завдання з чіткими інструкціями
- Пояснювати складні поняття через порівняння з тваринним світом
- Давати більше часу на творчі роботи, менше на рефлексію

Для 12-13 років

- Поглиблювати обговорення ролей у громаді та відповідальності
- Додавати елементи аналізу реальних суспільних ситуацій
- Заохочувати до самостійного формулювання питань
- Пропонувати проєкти з елементами дослідження
- Обговорювати різні типи лідерства у громадах

Для 14-15 років

- Розглядати складні питання демократії, прав та обов'язків

- Аналізувати сучасні виклики громадськості (соціальні мережі, глобалізація)
- Обговорювати українську громадськість у контексті війни та еміграції
- Пропонувати реальні соціальні проєкти
- Поглиблювати філософські дискусії про природу спільності

СКЛАДНІ СИТУАЦІЇ ТА РЕАКЦІЇ

Ситуація. Я не належу до жодної громади, я сам/сама по собі

Реакція. Це цікаве спостереження. Розкажи більше: що означає для тебе бути сам/сама по собі? А коли ти відчуваєш себе найкраще: в компанії чи наодинці? Може, ти створюєш свій особливий тип зв'язків з людьми?

Альтернативний підхід. Запропонувати подумати про "невидимі громади" — улюблені письменники, ютубери, персонажі книг. Підкреслити, що потреба у спільності у всіх різна.

Ситуація. Діти починають сперечатися про політику під час обговорення питання "Хто важливіший — Президент чи Людина?"

Реакція. Я бачу, що у вас різні думки, і це нормально. Не зосереджуймося на конкретних політиках, а подумаймо: що взагалі означає "важливіший"? Можливо, різні люди важливі у різних ситуаціях?

Альтернативний підхід. Перевести дискусію на абстрактний рівень: "А що думають про це тварини? Хто важливіший у зграї левів: лев-вожак чи всі леви разом?"

Ситуація. Дитина розповідає про негативний досвід у громаді (булінг, відторгнення)

Реакція. Дякую, що поділився/поділилася цим досвідом. Це звучить болісно. Як ти думаєш, що могло б зробити ту громаду кращою? А чи є у тебе досвід громад, де ти відчував/відчувала себе прийнятим/прийнятою?

Альтернативний підхід. Приватно після заняття запропонувати дитині додаткову розмову. Наголосити, що погані громади не означають, що всі громади такі.

Ситуація. Учнівство пасивне, не включається в обговорення

Реакція. Перейти до більш інтерактивних методів: "Встаньмо та покажімо жестами, як виглядає дружня громада. А тепер — як виглядає ворожа громада". Використати рух та невербальні способи експресії.

Альтернативний підхід. Запропонувати анонімне написання думок на папірцях, а потім зачитати їх вголос без зазначення авторства.

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ/ВЧИТЕЛЬКИ

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ (простою мовою)

Громада

Це група людей, які живуть разом, працюють разом або об'єднані спільними інтересами. Громада може бути великою (місто) або маленькою (клас у школі). Головне — люди відчують, що вони разом і турбуються один про одного.

Громадянство

Це коли людина не просто живе десь, а активно бере участь у житті своєї громади. Громадянин не тільки має права, але й виконує обов'язки. Наприклад, голосує, допомагає сусідам, турбується про довкілля.

Демократія

Спосіб управління, коли рішення приймають разом. Кожна людина має право висловити свою думку, і враховується думка більшості. Але важливо також захищати права меншості.

Лідерство

Здатність вести за собою інших не силою, а прикладом та переконанням. Справжній лідер служить своїй громаді, а не використовує її для власної вигоди.

Солідарність

Коли люди підтримують один одного навіть у важкі часи. "Разом ми — сила" — це про солідарність.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

Для поглибленого аналізу

1. **Про межі громади:** "Чи може громада стати занадто великою? Скільки людей можуть знати один одного особисто?"
2. **Про конфлікти:** "Що робити, коли в громаді з'являються дуже різні думки про важливі речі?"

3. **Про лідерство:** "Чи завжди потрібен лідер у громаді? Чи може громада існувати без керівництва?"
4. **Про зміни:** "Як громади адаптуються до змін у світі? Що допомагає їм виживати?"
5. **Про віртуальні громади:** "Чи можна створити справжню громаду в інтернеті? Що відрізняє онлайн-спільноту від офлайн?"

Філософські питання для старших дітей

1. "Чи має право громада обмежувати свободу окремих її членів заради загального блага?"
2. "Що важливіше: права особистості чи потреби громади?"
3. "Чи можна примусити людину бути громадянином?"
4. "Як зберегти унікальність особистості у громаді?"

Питання про сучасність

1. "Як соціальні мережі змінили наше розуміння громади?"
2. "Чи можуть штучний інтелект та роботи стати частиною людської громади?"
3. "Як глобалізація впливає на місцеві громади?"
4. "Що означає бути громадянином світу?"